

Geschichte der Juden in Pacov.

Bearbeitet von
Archivar Jan Zoubek, Pacov.

Když odkud přišli první Židé do Pacova jest snadno povědět. Jako při řešení jiných otázek také i při této želím nedostatku pramenů a zpráv, které by osvětlily nám dosud uzavřené a v tmě nepoznání zahalené starší doby. Neboť je jisté, že Židé sídlili v P. již dříve, než po prvé o nich se vyskytují přímé zprávy.

Přišli tam patrně někdy po polovici stol. šestnáctého, když, byvše vypovězeni z Čech a především

Hřbitov (stará část)

z Prahy (1541), vracející se, počali hojněji než dosud se usazovati i ve venkovských panských městečkách. Soupis Židů, pořizený za účelem jich zdanění staršími Židy pražskými r. 1570, uvádí, že v P. žije jeden Žid¹⁾. Je ovšem nepravděpodobnější, že nejde jen o osamělého Žida, nýbrž o celou rodinu židovskou. Živil se, jak bylo tehdy u Židů obyčejem — obchodem. Snad je to týž, který opět nejmenovaný prodal r. 1596 Janovi, synovi Rozhurkovu, nádobi zámečnické za 2 kopy míšeňské²⁾. První jménem známý pacovský Žid je A r o n z P., který r. 1622 pronajímá do okolí potažní dobytek³⁾. Vedle tohoto Žida sídlil však v dobách války třicetileté v P. ještě jiný Žid, patrně potomek toho, který se z r. 1570 připomíná. Ten měl obchod a jak na malých místech bývá, kramařil se vším. Při tom sklenářil, prodával mosaz, tkalouny a j. lesklé trety⁴⁾. Postavení Židů po bitvě na Bílé hoře se vůbec zlepšilo, zvláště, když r. 1627 byli od krále vzati do ochrany. Od vrchnosti neměli se špatně. Pan Jan Janstvič Černín z Chudenic, kterému od r. 1630 patřilo panství pacovské, uznával a zajisté i těžil z jich obchodní zdatnosti. Přiset o nich výslovně, že „v té discordi světa oni jedini kšeftovní vejbytki obstarati smjž a um⁵⁾“. V hojně míře obchodoval se Židy pražskými (prodával jim skopce ze svých dvorů na Pacovsku) a kupoval od nich a od tábořských Židů různé potřeby⁶⁾.

Pacovský Žid, který kramařil, měl kromě peněži-

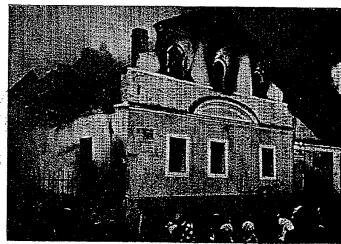
Dějiny Židů v Pacově.

Zpracoval
archivář Jan Zoubek, Pacov.

tých dávek odvádět své vrchnosti také koření do kuchyně. Když r. 1638 tak nečinil, nemaje koření na skladě, chtěl ho správce vsaditi do věže do vězení; než uznal, že by tím si nepomohl a proto jej pustil, zvláště, když Žid slíbil, že „ihned v tuto noc do Prahy schválně přijde a konečně v outerý s ním na Radeně bude. Že přijde ve dne, v noci, aby koření mohl v outerý odvésti“⁷⁾.

Zmíněnému již Aronovi z P. nevedlo se asi valně. Živnost povozní, kterou provozoval patrně vedle obchodu, byla mu spíše na škodu než k prospěchu. Dobytek a potahy vzali mu vojáci a válkou ochuzení sedlák neměl čím platiti. Bude to patrně on, který r. 1639 proto z panství utekl, zanechav sám v P. něco dluhů. Jeho otec — nejmenovaný — nacházel se tou dobou u své dcery v Deštný⁸⁾.

Od polovice stol. 17. nalézáme pro P. více psaných pramenů a zpráv o Židech. Ještě před polovicí stol. kolem r. 1640 zakoupil panský dům v P. H e r š l, který byl koželuhem⁹⁾. R. 1654 konečně máme přesný, částečně i jmenný seznam Židů v P.¹⁰⁾. Je v něm kromě řečeného již Žida Heršla, koželuha, také jeho čeleďin Šalamoun, jemuž nebylo dosud 20 let¹¹⁾. Druhá žid. rodina sestávala ze dvou bratrů Abrahama a Joachyma, kteří spolu žili a společně vedli obchod. Třetí žid. rodina v P. buď válkou hodně sešla, nebo to byl chudý přistěhovalec. Představitelem rodiny byl Filip Žid, který měl krám, „však špatnej“. Měl syna Šimona a služební pachole Mojžiše. Oba nedosáhli ještě stáří dvaceti let. Konečně chovaly tyto tři rodiny u sebe nejmenovaného Žida, „jenžto děti učí“. I když víme, že soupis, pořizený pro potřeby daňové, jimž podléhali jen mužští Židé od deseti let výše, seudává

Synagoga (Požár r. 1933)

nám žen a dětí pod deset let, a můžeme tedy odhadovati počet všech Židů v P. v r. 1654 na 15 až 20 osob, je fakt, že měli mezi sebou muže, který učil děti, zajisté skvělým vysvědčením jejich prozřavosti a obě-

tavosti. V dobách nehlubšího úpadku kulturního doprávali svým dětem vzdělání a utvořili tak základ pro jejich budoucí blahobyť a vzrůst, který 80 let později vyvrcholil v tom, že nejobhatšími obyvateli v P. se stali právě Židé¹²⁾.

Další zprávy o pacovských Židech jsou opět nahodilé. Tak r. 1659 měl mydlář Václav Stejskal malý železný kotol na vaření mydla, který koupil od Židovky¹³⁾ za dva vejnásy. R. 1679 pohádala se zase Alžběta, dcera Jiříka Křepelky, s manželkou Heršla Žida, která jí nařkla o nějaké „kolasi“, až konšelé smířili rozvaděné strany¹⁴⁾.

Po válce třicetileté P. pozvolna se zotavoval. Klidněmu vývoji byla na prospěch rozumná vláda vrchnosti, kterou vykonávala vdova generála Sig-munda Myslíka z Híršova, hraběnka ze Žďáru. A tak v druhé polovici století sedmnáctého rostlo a sílilo i pacovské židovstvo. Rodiny, které jsou zapsány do seznamu z r. 1654, bydleli pospolitě ve dvou domech, zvaných Abrahámovský a Filipovský. Dům Žida Heršla, koupený, jak výše řečeno, od vrchnosti asi r. 1640, se kryje s jedním z označených domů. Přílivu nových Židů a vnitřnímu přirozenému růstu dva domy nemohly na trvalo postačiti. Proto bývali nejdříve v nájmu v domech křesť., ponejvíce vrchnostenských, jichž po zhoubném vyhlášení země mnoho bylo pustých a neosídlených. A na těchto domech zakupovali se pak příchozí Židé, když byli hospodářsky vzrostli a zesílili. Silnější o. ž. v P. starala se brzo, aby měla vlastní hřbitov. Pozemek k němu zakoupila od obce r. 1680 za městem směrem k Roučkoviciům. Ročně z něj platili dva groše mší. ouroku k městu¹⁵⁾.

Jedním z křesť. domů, které přešly v majetek židovský, byl dům zvaný Kolářčičkovský. Po svých přátelích zdědil již nový pacovský Žid Abrahám Pík spolu se svým švagrem Benjaminem. Vyplativ Benjamina, prodal tento dům s radou své ženy dne 11. května 1691 švagru svému Šalamounovi Posnovi a jeho ženě za sumu 43 kopy míšeňské, každou kopy po 70 krejčářích počítajíc. Posn, opět nový pacovský Žid, bydlel dosud v podnájmu v domě panském. Dům koupil vlastně pro svou dceru, která měla před svatbou, aby jí i jejímu budoucímu muži mohl dáti k obývaní své staré od vrchnosti nahlédlé bydliště. Při koupi si opatrně vymínil, aby mohl dům prodati jinému Židu, kdyby se svatby jeho dcery snad sešlo¹⁶⁾. Z domu musel vlastník platiti „Schutzgeld“, poplatek za ochranu a úrok vrchnosti, mimo to konati povinnosti sousedské, t. j. konati ponůčku a robotu ženě. Z roboty a ponůcky se vyplácel nepatrným platem 36 krejčary ročně. Nebylat tehdy pro měské obyvateľstvo robotu tíživá.

Další křesť. dům, který přešel do rukou židovských, byl postaven na místě pustém, kdysi Varhaníkovském. Toto místo koupil — ovšem bez poli — Žid Marek Bernard od varhaníka Jiřího Mašáta za 4 zlaté. Dům na tom místě dala postaviti vrchnost a prodala jej 28. července 1701 za 75 zlatých Markovi Bernardovi, který takto získal domek i s místem za 79 zlatých a při tom získal výhodu, že nemusel k městu ničeho platiti, poněvadž dům koupil od vrchnosti¹⁷⁾.

Velmi brzo zakoupili se Židé v domech, kde dříve masné krámy bývaly, snad tam měli pak i svou porážku. Již před r. 1693 měl tam svůj domek Šalamoun Žid a koželuh a vedle tohoto domu zakoupil sobě 1693 dům bez rolí Václav Havlový, řemesla novoševcovského. Také o tomto domu se praví, že v něm dříve Židé bydlívali¹⁸⁾. V křesť. rukou nezůstal dlouho. Václav Havlový prodal jej Pavlovi Rádčovi a tento prodal jej opět r. 1693 Šalamounovi Abra-

hámovi, koželuhovi, za 25 kop míšeňských. Měl tudíž Šalamoun Abrahám vedle sebe dva domky, patrně však neveliké¹⁹⁾.

Tento příkoupený domek odevzdala vdova Šalamouna Abraháma Judita r. 1704 synovi Filipovi a manželce jeho (6. listopadu). Původní domek Šalamounský, kdysi Jaršovský zvaný (podle držitele ze začátku 17. stol. Jarose hrncíře), který byl Šalamoun koupil od vrchnosti za 70 kop míšeňských, postoupila matka Judita dne 12. ledna 1706 svým synům Haskovi, Filipovi, Jišovi a Pinkasovi rovným dílem v téže sumě 70 kop grošů míšeňských²⁰⁾.

Starý židovský dům, patřící r. 1654 koželuhovi Filipovi (po dřívějším majiteli též Zelenohorský zvaný), koupil od vrchnosti r. 1717 dne 19. října nejobhatší pacovský Žid a občan vůbec Jakob Lébl za 150 zlatých. Když pak dům mu při hrozném požáru města r. 1727 vyhořel, vystavěl si na splnění nákladem asi 3000 zlatých vsuktu městský dům, který měl v přízemí tři klenuté krámy a sednici hostinskou, v patře dva pokoje, komory a sypky na obilí. Dům dal zapsati r. 1734 dne 29. prosince sobě a své druhé manželce Rozalii, jakož i dětem z prvního i druhého manželství (první jeho žena slula Judita), s tou však výnimkou, aby umřeli dříve než jeho druhá žena, a prováděti se tato znovu, nemel její manžel nižádného práva k domu, než vše aby patřilo dětem. Zdá se, že jeho druhá žena byla asi značně mladší než on²¹⁾.

Od r. 1654, kdy v P. byly jen dva židovské domy, do roku 1722 se jejich počet ztrojnásobil. V tak zvaném tereziánském katastru, příznávací tabulí²²⁾, mají Židé domy číslo 247 až 252.

V čísle 247²³⁾ bydlel Žid Lazar (Leser) Haska. Roku 1734, kdy v P. došlo k revisi příznávacích tabel, byl stár 28 let. Byl rodákem pacovským, dosud svobodným. Domácnost vedla mu jeho ovdovělá matka a sdílel ji se svými sestrami, 18letou, Rosinou a 14letou Liou a s 9letým bratrem Léblem. Také jeho rodiče, jak udal, pocházeli z P. Dům, v němž bydlel, patřil dříve vrchnosti a platil z něj ročně 16 zlatých rýnských dávků za ochranu (Schutzgeld). Rádně dané odváděl ročně 3 zlaté rýnské. Živil se podomním obchodem vším možným, zvláště střížním zbožím, které roznělal na zádech na trhy do okolních míst.

Ročně si tím podle svého příznání vydělal sto zlatých rýnských. Na pohled to není mnoho. Než srovnáme-li výnosy ostatních pacovských obyvatelů, uvidíme, že je to značně nad tamnější průměr, který byl asi 40 zlatých ročního výnosu ze živnosti i hospodářství.

V čísle 248 bydlel se svou ženou mladý, 26letý Žid Volf. R. 1722 seděl na tomto domu otec Volf, Marek, který byl již rodákem pacovským a jak již víme, koupil r. 1691 Varhaníkovský dům. Volf se oženil velmi brzy v 15 letech a vzal si za ženu Bětu z Ronova v časlavském kraji a měl s ní tři děti. Nejstarší Rosině bylo 10 let, synovi Joachymovi 6 let a nejmladší Esterě byla dvouletá. Vrchnosti platil ročně za ochranu 10 zlatých, rádně žid. daně 6 zlatých ročně. Živil se obchodem, hlavně plátnem, což mu ročně vynášelo 50 zlatých.

Dům č. 249 známe ze staré doby jako dům Jaršovský. R. 1722 sluje již domem Jišovským. R. 1734 patřil třem bratrům. Nejstarší Šalamoun Jiše byl 45 let stár. Jeho žena Moscha byla s ním v stejné věku. Oba se narodili v P. a nepatřili mezi Židy příchozí. Děti měli jen 2, a to syny 22letého Filipa a 15letého Lébla. Druhý spolumajitel Pinkas Šalamoun narodil se r. 1704, v 17 letech si vzal za ženu pacovskou Židovku Aněku, s níž do r. 1734 měl 4 dcery — 12letou Kačenku, 9letou Juditu, 8letou

Liu a Gletou Rosinu. V roce 1730 narodil se jim syn Filip. Třetí spoluhlajitel Salamoun Haska měl ženu z Haber v časlavském kraji a s ní dvě děti, syna Košku a dceru Ančku, které v době soupisu bylo teprve půl roku.

Bratři udávají o sobě, že jejich rodina je v P. již od doby jejich děda, celkem přes 70 let. Podle toho byla by tato nová rodina přišla do P. kolem r. 1660, takže v pořadí stáří rodina Jišova by byla čtvrtá židovská rodina v P.

Jako spolu žili, tak se i společně živili všichni ti bratři „hausirnicivím“ čili podomním obchodem. Doma, v P., prodávali též střížné zboží. Nejstarší Salamoun vydělával si tak ročně 100 zlatých, Pinkas 75 zlatých a Salamoun Haska jen 50 zlatých. Podle toho soudě, byl nejhudším pacovským Židem.

Vrchnosti platili všichni stejně po 8 zlatých, tedy celkem 24 zlatých ročně za ochranu. Židovské daně platili málo, pouze 3 zlaté ročně, ovšem každý z nich, takže jim celkem vyšla na 9 zlatých.

V domě č. 250 bydlel nejbohatší muž P., Žid Jakub Lébl. Jeho dům, který, jak víme, značným nákladem znovu vybudoval po požáru P. r. 1727, stál na starém žid. místě, kdysi Filipovském podle údajů z r. 1654, patřil již jeho otci. V době našeho soupisu r. 1734 byl Jakub Lébl pětáctiřičtířníkem a po druhé ženat s Rosalií, která pocházela z Prahy. S první (Judita) i s druhou manželkou měl celkem sedm dětí. Nejstarší byla Anna, které bylo 15 let, pak 13letý Jakub, 10letá Jüttele a 8letý Michal. Je s podivem, že další děti, které bylo sedm let, dal opět jméno Anna. Pak přišly gletá Ludmila a dvouletá Běta.

Jakub Lébl byl velkoobchodník. Skupoval v okolí vlnu a prodával ji pacovským soukeníkům; od soukeníků kupoval hotové postavy sukna a prodával je v malém domě i ve velkém až do daleké ciziny, do Terstu, odkud zase přivážel látky hedvábné a hedvábné tkanice, provozoval též obchod obilím a ve svém krámkě v P. prodával mimo věci již řečené hlavně kořeni, plátno a cajkové zboží. Od vrchnosti pronajal si panskou vinopalnu čis. 246 s právem páliťi a čepovati lihoviny. Platil z ní ročně 310 zlatých rýnských nájmu. Vrchnosti za ochranu platil poměrně málo, pouze 28 zl. rýnských a to ještě je v tomto poplatku zahrnut nájem za sklep k vinopalně. Lépe odhadli jeho platební schopnost starší Židé v Praze, kteří mu přikázali platiti židov. daně 96 zl. ročně. Obchodem a čepováním i prodejem lihovin vydělával si 1000 zlatých ročně. Na tehdejší poměry je to velká částka peněz, která ještě více vynikne ve srovnání s jeho konkurentem, křesťanským primátorem Matějem Zoubkem, jemuž vynášel obchod sukny, hospodářství a živnost soukenická pouze 200 zlatých ročně. A více než 200 zlatých nevydělával si v P. z křesťanů tehdy nikdo.

V čísle 251 bydlel Žid Marcus Meller, rodák vimperský. Do P. přišel r. 1702 a později se tu i oženil s Reginou, dcerou některého pacovského Žida. Stalo se tak patrně r. 1717, když mu bylo 33 let a jeho nevěstě 28 let. Děti měli málo, pouze dva syny, Lazara, který se narodil r. 1718 a Filipa, který se narodil r. 1719. Dům si zakoupil r. 1718 od bratra své ženy. Byl koželuhem a od vrchnosti si pronajal za 50 zlatých ročního nájmu koželuhnu. Mimo to obchodoval kůžemi a vlnou. Vrchnosti platil za ochranu 16 zlatých 30 krejcarů ročně a žid. daně 60 zlatých ročně. Také jemu vedlo se výborně, neboť roční jeho zisk činil 300 zlatých.

Poslední žid. dům v P. č. 252, patřící Adamovi Mendlovi, byl žid. již od pradávna. Byl to z r. 1654 nám známý dům Abrahamovský. Adam Mendl zdědil

jej po svém otci a přebýval v něm se svou o deset let mladší ženou Marií. On sám byl v době soupisu r. 1734 padesátířníkem. Ku podivu neměli děti. Za ochranu platil jako Marcus Meller vrchnosti 16 zl. 30 krejcarů a žid. daně 20 zl. ročně. Obchodoval hlavně střížným zbožím po okolních trzích, což mu vynášelo 200 zlatých ročně.

R. 1734 připomíná se již také modlitebna (škola k modlení), patrně ne však samostatná, nýbrž v domě některého Žida umístěná.

Lze pochopiti, že vzrůst čidovstva v P. se neobešel bez sporů. Než ze všeho, co o těchto sporech víme, lze viděti, že šlo o nenávislné spory náboženského podkladu, nýbrž o skutečné právní rozepře, vzniklé z toho, že Židé se zakupovali na gruntech i křesť. Tyto grunty byly zdaněny jednak k městu a jednak se z nich platily poplatky farářů. Když však je získali Židé, neplatili ani k městu, ani pochopitelně farářů.

Nejdříve se hlásilo město se svými nároky a také při vyhrálo. V transaktu, kterým urovnalo r. 1718 svůj poměr k vrchnosti, bylo ustanoveno, že Židé, sídlící na 4 nových žid. domech, jsou povinni platiti z nich měsíčně po 10 krejcarích městu kontribuce. Osvození mohli býti napříště pouze tehdy, kdyby zakoupili přímo od vrchnosti pustá místa stavební²⁴⁾.

Než i tento transaktu Židé neuznávali; alespoň se podle něj nechovali a neplatili tak jako dříve ničeho. Až roku 1729 zavázali se k placení znovu a odtud také platili.

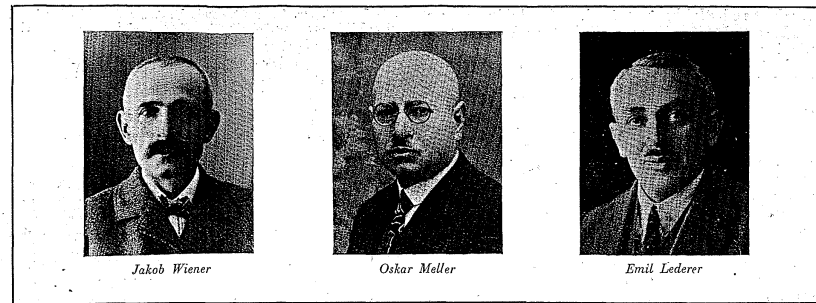
Vážnější byl spor s farářem, který si stěžoval rektifikační komisí, že se mu zmenšuje síla desátku tím, že Židé drží grunty kdysi křesťanské. Se svého stanoviska měl pravdu. Ze všech 4 kdysi křesť. domů odváděl se desátek farářů, na nějž měl farář právo. Desátek byl vázán na dům a ne na majitele. Měli tedy i Židé ho odváděti.

Obou stížností se ujaly úřady, které právě v P. prozkoumávaly katastr a činily návrhy na opravu. Komise, která za příčinou opravy katastru byla v srpnu 1734 v P., navrhla zkrátka, aby Židé, kteří se vloudili po roce 1618 do P., byli vyhnáni²⁵⁾. Stran městské kontribuce navrhovala, aby Židé ze svých všech domů zaplatili ihned zadržené platy po 10 krejcarích měsíčně z domů, a to od r. 1718, kdy přistoupili na transaktu města s vrchností, až do r. 1729, kdy skutečně začali platiti. Celkem měli doplatiti 80 zlatých.

Komise pozastavila se ještě nad tím, že Židé nebydli pospolu, oddělení od křesťanů, nýbrž porůznu mezi nimi. Obávala se, aby z toho nevznikly nepokoje, zvláště „jde-li farář se svátostí k umirajícím“, a radila, aby Židům byly vykazány nové domy za městem na rejdišti (Tummelplatz). S farářem stran štolý měli se sami srovnati.

Již z toho, že nejdrve komise navrhla, aby Židé byli odstraněni a pak opět je chtěla přestěhovati za město, je viděti, že s úplným odstraněním a dodržěním sněmovního snesení z r. 1650 to nemyslela vážně²⁶⁾. Mocnou ochranu nalezi Židé u své vrchnosti, kterou představoval prior pacovského kláštera bosonohých karmelitánů, páter Johannes Bernardus a S. Bonaventura. Jistě na něj působil strach z úbytku příjmů z poplatků za ochranu, který činil u čtyř Židů, kteří měli býti vypovězeni, 66 zl. 30 kr. A snad také špatný poměr k farářů pacovskému byl příčinou, že je hájil i proti jeho nárokům.

Dokazoval, že Židé pacovští bydlí v městě již přes 136 let a že sedí na domech, které koupili vesměs od vrchnosti, tedy dominikálních, z nichž nepřislúhi platiti městu. Štolu panu farář je neodvádějí Židé pry nikde a mezi křesťany že bydlí v jiných městech též, na příklad v Táboře, v Brandýse, a nikde to ne-

budí pohoršení. Jak celá věc byla skoncována, nevíme. Zdá se, že Židé platili odtud k obci, farářů nic, a že pomalu byli koncentrováni. Získávali stále více majetku domovního a za padesát let vlastnili ne už šest, nýbrž deset domů v P. Katastr Josefský uvádí je v tomto pořadí (1787):

I. Vrchnostenská vinopalna, II. Bernard a Joachim Wolff, III. Mendl Abraham, IV. Jakub Lébl, V. Isák Lébl a Abraham Moises, VI. Samuel Filip, VII. Salamoun Jakub, VIII. Lébl Elkan, IX. Jakub Jiša, X. Filip Samuel²⁷⁾.

R. 1829 v katastru, tak zvaném stabilním, nalézáme v P. tyto židovské majetkové domy:

V domě č. II. bydlel Jakub Král; měl u tohoto čísla jednak obytný dům, jednak hospodářské stavení. Č. III. obýval Salamoun Möller; tento dům byl zcela bez hospodářského příslušenství. David Pick, který vlastnil velmi rozsáhlý dům č. IV. (tuším, že je to dům kdysi Zelenohorský, patřící počátkem XVIII. stol. Jakubovi Löblovi), měl u domu ještě zvláštní hospodářské stavení. V č. V. bydlel Mojžíš Robiček a v č. VI. Jakub Pick. Abraham Rotenbaumovi patřily domy dva, č. VII. a VIII., z nichž podle výměry zastavěné plochy 95 a 30 éter. sáhů byl jeden dosti rozsáhlý. Stejně vlastnil i Isák Randauer dva domy, č. IX. a X. Než tyto byly menší. Židovský dům č. I. užívala tehdy vrchnost, to jest nábož. fond.

Zato vlastnili Židé také domy městské, a to č. 179, které patřilo manželům Lazarovi a Rosalii Möllero- vým, a č. 174 patřilo Gabrielu Pickovi. Žid. náb. obci patřila synagoga, která při očišťování domů dostala č. 379, a pozemková parcela o výměře 200 éter. sáhů č. 1379, na níž byl žid. hřbitov²⁸⁾.

Před převratem r. 1848 ještě jednou Židé před pozdějším úplným svým osvobozením a zrovnoprávněním museli vésti dlouhé a marné spory s městem, které jim zabránovalo ve volné hospodářské konkurenci. Než stejně, jako dříve, nešlo ani tentokrát o zásti náboženské, nýbrž spor byl důsledkem dobé již nevychování, jeho v úpadku se nacházejícího zřízení cechovního.

Židé Emanuel Meller a Josef Moravec chtěli v P. otevřiti si krámy a vrchnost jim k tomu r. 1840 dala i povolení. Z toho byl poplach i soudy, neboť město na žádost cechů upíralo Židům právo obchodovati v domech městských, a obhájilo tuto zásadu jak u krajského úřadu, tak u gubernia, a r. 1843 i u dvorské kanceláře.

Židé nechtěli se podvoliti, zvláště když vrchnost se za ně postavila, a přez zamítavé rozhodnutí otevřel si Josef Moravec r. 1840 v č. 76 krupařství a po zavření obchodu r. 1842 obchod kůžemi. (Kommissionshandel mit Lederwaren.) Později (též roku) obdržel od

vrchnostenského úřadu povolení k výkroji kůží a lněného zboží na způsob kramářský a k prodeji suken. Ale opět byl nucen ustoupiti, poněvadž město mu dalo krám zapечатiti a dvorská kancelář r. 1843 zákaz potvrdila.

Stejně vedlo se i Emanuelu Mellerovi, který chtěl v č. 274 si otevřiti krám. V celém sporu šlo o boj mezi pravomocí města a vrchností, a podle tehdy platných zákonů vyhrálo město, které se důrazně ohradilo proti vměšování se vrchností do své pravomoci. Vrchnost směla povolovati Židům obchod pouze v domech, které patřily pod vrchnostenskou jurisdikci, a ne v domech městských, a oba Židé chtěli si krámy otevřiti v domech městských, což bez souhlasu města nebylo možné.

Také boj s cechem řeznickým, který vedl Žid Jáchym Moravec r. 1840, o vstělení do cechovních knih a o připuštění k volné soutěži, skončil vítězstvím cechu, který Moravce za člena nezapsal a prodej masa mu nepovolil.

Uvolnění, které přišlo po r. 1848 a skončilo úplným zrovnoprávněním Židů, mělo přirozeně také v P. za následek silný vzrůst Židů. Nejvíce Židů v P. bylo r. 1910, kdy při sčítání bylo napočteno 164. Přírozenými následky války světové klesl tento počet r. 1921 na 121.

Z vynikajících Židů, kteří žili v P., dlužno na konci tohoto krátkého přehledu zvláště vzpomenouti Viléma Zirkla a advokáta JUDru Bernarda Picka.

Vilém Zirkel narodil se v Jistebnici a v P. působil jen krátký čas. Byl to neúnávný pracovník česko-židovský, výborný divadelník, spisovatel a překladatel. V krajské drobné práci českožidovské na Tábořsku byl pokračovatelem po známém red. Josefu P e n i ž k o v i z Nár. listů. Zemřel předčasně pro své okolí po těžké srdeční chorobě r. 1894 a je pochován v P.

Také JUDr. Bernard Pick nebyl rodákem pacovským, než působil tu skoro 40 let. Zemř. r. 1926. Dr. Pick, kosmopolita, velkého vzdělání a velkého srdce, idealista a přítel drobného lidu, jehož zastáncem byl po léta v městské radě, získal svou ušlechtilou povahou úctu a hluboký obdiv všech, kdož jej znali. Bylo největším potěšením jeho ryze lidsky založené povahy, mohli-li rozvodněné strany smířiti, a jako advokát zůstal se vždy jen věc, o jejichž správnosti byl osobně přesvědčen. A činil tak nezištně — začasto zdarma, avšak vždy poctivě a cele.

Kromě obou uvedených zasluhují zmínky z doby novější títo významní židovští rodáci v P.:

JUDr. Emil J o k l, min. rada ministerstva pošt a telegrafů, PhDr. Hugo J o k l, profesor čsl. reálného gymnasia Komenského ve Vidni, chemik dr. Ing. Josef

rodinných, komerční mistr Josef Moravec a rodáčka z Nových Dvůrů u P. Dolfina Popcová, známá a uznávaná pracovnice v oboru grafologie, která o tomto oboru sepsala řadu cenných studií.

V obchodním a průmyslovém životě rovněž dodnes zaujmají Židé v P. přední postavení. Je tu velká obchodní firma Bratří Ledererových, továrna na kožené zboží Viktora Weinaera, existující již 40 let, která již před válkou exportovala své zboží do Francie, Anglie, Egypta, atd.

Ke konci dlužno ještě zmínit se, že vedení náb. obce žid. v P. vloženo je v posledních letech do rukou prozřivého a pokrokového starosty Emila Lederera, velkoobchodníka, za jehož správy podniknuta byla nejen nutná úprava hřbitova, ale pamatováno bylo i na uspořádání a tím i zpřístupnění starožitných náhrobků. Dobrovolnou sbírkou opatřen obnos 4000 Kč na opravu obřadní síně „Cadik-Hadin“ a vykonány přípravy potřebné k opravě synagogy. Ze záslužné činnosti starosty nutno ještě uvést, že přispěl ku zřízení důstojného stánku žid. památek v rozsáhlém městském muzeu v P., který těší se zaslouženému zájmu všech návštěvníků.

¹⁾ Bondy-Dvorský, K historii Židů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, Praha 1906, I, díl, str. 518, č. 728. V blízké Polné žili tehdy dva Židé, v Pelhřimově 3/4 (tři dospělí a jeden mládek do 20ti let), v Jindř. Hradci 3/4, v Nášteráci 2, ve Vlašimí 1, atd.

²⁾ Archiv města Pacova, Registra siroťů, fol. 10.

³⁾ Teplý, Hospodářská korespondence Martina Skvoreckého, str. XLVIII.

⁴⁾ Tamtéž.

⁵⁾ Tamtéž, str. VIII.

Hořepník.

10 km von Patzau entfernt liegt die heute 1100 Einwohner zählende alte Stadt Hořepník. Einst war sie Sitz einer starken jüdischen Gemeinde und besaß

Hořepník (Alter Friedhof)

außer ihrer Synagoge auch ihre eigene jüdische Schule. Heute leben nur noch wenige jüdische Familien im

⁶⁾ Tamtéž, str. 71 a 91. Židovka Léblová-Smírbachová, od níž r. 1636 koupil potřeby k liberarij pro své komorníky a služebny, je asi pražská Židovka a ne pacovská.

⁷⁾ Tamtéž, str. 104, dopis Skvoreckého Černínovi je psán 24. dubna 1638. Na toto datum připadá sobota. Vyšel tudíž z Pacova v sobotu večer a v úterý ráno měl být z Prahy zpět na Raděšíně.

⁸⁾ Tamtéž, str. 129, městský archiv v Pacově.

⁹⁾ Poznámka v registrech siroťůch z r. 1600, fol. 1. Datování pouze podle písma, které pochází od městského písaře Adama Razonína.

¹⁰⁾ Zemský archiv v Praze. Židovstvo kraje bechyňského, B. K. V., fol. 1838.

¹¹⁾ Židé od 10 do 20 let byli zdaněni pouze polovicí.

¹²⁾ Pro srovnání uvádíme i počet Židů v celém bechyňském kraji z téhož soupisu r. 1654. Čísla v závorkách znají Židy mladší 20ti let. Bechyň 7, Černovice 1, Jistebnice 11 (3), Hrádec Jindř. 5 (1), Kardašova Řečice 1 (2), Krumlov 2, Kamenice 2 (1), Koloděje ves 3 (1), Hořepník 9 (1), Neústupov 1 (3), Tábor 5 (3).

¹³⁾ Archiv města Pacova, kniha siroťů, fol. 173.

¹⁴⁾ Archiv města Pacova, kniha pamětní, fol. 38.

¹⁵⁾ Archiv města Pacova, kniha gruntovní I, fol. Pp. 6.

¹⁶⁾ Archiv města Pacova, kniha obecních počtů od r. 1592, fol. 37 a fol. 38.

¹⁷⁾ Archiv města Pacova, kniha gruntovní I, fol. Oo. 5.

¹⁸⁾ Tamtéž, fol. Rr. 1.

¹⁹⁾ Tamtéž, fol. Qq. 10.

²⁰⁾ Tamtéž, fol. Qq. 9.

²¹⁾ Tamtéž, fol. Pp. 5.

²²⁾ Zemský archiv český, sign. kraj tábořský, 24 b).

²³⁾ Tato čísla nesouhlasí ovšem s dnešními číslováním.

²⁴⁾ Archiv města Pacova, Orig. transakt s vrchnosti s obcí ze 27. ledna 1718.

²⁵⁾ Sňmovním sňmením z r. 1650 bylo ustanoveno, že v Čechách mají být trpěni jen ti Židé, kteří tu žili před rokem 1618.

²⁶⁾ Český zemský archiv, tab. kat. kraj tábořský 24 b).

²⁷⁾ Český zemský archiv, Josefský katastr města Pacova.

²⁸⁾ Český zemský archiv, stabilní katastr města Pacova.

Hořepník.

Ort. Die Schule ist seit Jahren gesperrt, dem alten Gotteshause droht der Verfall.

Nur wenige Schritte hinter der Stadt liegt der alte jüdische Friedhof. Dieser zählt insgesamt gegen 300 Grabsteine, von denen der älteste aus dem Jahre 1649 stammt. Es gab jedoch auf dem Friedhof unzweifelhaft noch ältere Gräber. Naturgemäß wurde mit der Anlage der Gräberreihen an der rückwärtigen Friedhofsmauer begonnen, so daß sich die jüngsten Gräber vorne, in der Nähe der Leichenhalle befinden. Als der damals zur Verfügung stehende Raum erschöpft war, legte man über die mittleren Gräberreihen eine Erdschicht, in der neuerlich begraben wurde. Darauf weist nicht nur der künstliche Hügel in der Mitte des Friedhofes hin, sondern insbesondere auch der Umstand, daß in den mittleren Gräberreihen ganz alte Grabsteine mit neuen, aus der 2. Hälfte des 19. Jhts. wechseln. Wie es scheint, wurde also bei der Aufschüttung des Erdhügels ein Teil der alten Grabsteine verschüttet, ein anderer Teil an der Oberfläche des künstlichen Hügels neu postiert. — Erst in allerjüngster Zeit wurde links vom ursprünglichen Begräbnisplatz ein Rasenstreifen hinzugekauft, der nun die modernen Marmorsteine trägt.

Dr. Karl Blan, Trautenau.

Geschichte der Juden in Petrowitz bei Sedltschan.

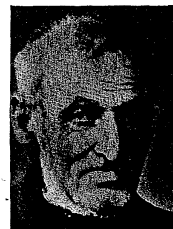
Nach d. Schrift „Geschichte des jüd. Tempels in Petrowitz“ von Simon Löbner.

Bearbeitet von
Dr. Leo Löbner, Prag.

Dějiny židovské obce splývají s vývojem tohoto, nyní 750 obyvatel čítajícího městyse.

První zmínka o židovských obyvatelích nachází se ve spisech vrchnostenských (patrimoniálních) ze 17. stol.

Jest však příznačné, že v poměrně malé obci žilo v polovině 19. stol. až 20 židovských rodin. Židovství

Samson Löbner

Simon Löbner

udržováno tehdy ve velké vážnosti a tradice zachována neobyčejně bděle, ohledně čehož příslušela hlavní zásluha vůdci židovské obce a zakladateli chrámu Samsonu Löbnerovi, v jehož domě č. p. 43 se nalézala až do roku 1869 modlitebna.

Tento muž měl nejen pro svou účenost bibličkou a talmudistickou, nýbrž i pro příkladnou svoji spravedlivost a pro způsob vedení svého života ve vznešených zásadách pravého židovství blahodárný vliv na členy obce židovské a budil úctu k židovství u Židů i ostatního obyvatelstva obce a okolí.

Pod jeho vedením a dle jeho plánu přikročila obec židovská v r. 1864 ke stavbě modlitebny, k jejímuž provedení věnoval stavební místo člen obce Samuel Elsner.

Ježto dary členů obce ke stavbě projektované stavitelem Frant. Smrtem ve značných rozměrech nestačily, vydal se Samson Löbner na cestu do Vídně, kde žil na vlastní útraty 4 neděle a sbíral příspěvky u vynikajících Židů (Rotschilda) a sebral částku 2000 zlatých, na tehdejší časy obnos nemalý. Co se nedostávalo, věnoval pak Samson Löbner sám a tak v r. 1869 zasvěcena modlitebna, stavba to pozoruhodná stavebně svým celodřevěným klenutím s neobyčejně zdařilou akustikou.

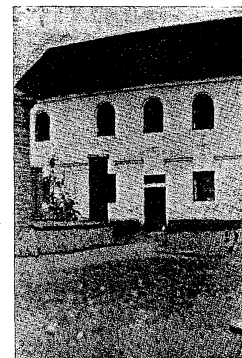
Z významných členů obce dlužno uvést p. Šimona Löbnera, syna Samsona Löbnera; Šimon Löbner udržoval tradici svého otce, horuje pro židovské vzdě-

Dějiny Židů v Petrovicích u Sedlčan.

Dle spisu „Historie žid. kostela v Petrovicích“ od Simona Löbnera.

Zpracoval
dr. Leo Löbner v Praze.

láni a ctností, oblíben u veškerého obyvatelstva obce jako pamětník starého způsobu židovského života a vzdělání, který stále více mizí. Týž jest spisovatelem

Synagoga (vnějšek)

Josefa Löbnerová

Karl Elsner

„historie židovského kostela v Petrovicích“, uveřejněné v „Kronice obce Petrovic“.

Ze zasluhujících členů obce uvést dlužno pana Karla Elsnera, dlouholetého představeného židovské obce, p. Mojžíše Lurie, paní Josefa Löbnerovou a učitele náboženství: Adlera, Fischla, Samce, Podvince, Kaudera, Schneidera, Kohna, Schleissnera a Lederera.